

تجزیه و تحلیل بهره‌وری ایران از فرصت‌های صادراتی عراق در ۵ سال اخیر

♦ دکتر جهانبخش سنجابی شیرازی

دبیر کل اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق

سال گذشته سهم ۱۹,۲۶ درصدی از کل ارزش صادرات کالایی کشورمان را داشته است. امروز با عراقی مواجه هستیم که مجموع عواید حاصل از صادرات نفت خام آن در سال ۲۰۲۲ میلادی بالغ بر ۱۱۵ میلیارد دلار بوده است. با کشوری مواجه هستیم که یک بازار ۴۲ میلیونی مصرف دارد. با همه فراز و نشیب‌های امنیتی این کشور، می‌بینیم که عراق هنوز هم بازار بزرگی است. این کشور به دلیل در اختیار داشتن منابع نفتی، موقعیت فوق‌العاده مهم ترانزیتی، ظرفیت بالای کشاورزی و جذب خیل عظیمی از زوار عتبات عالیات، کشور بسیار ثروتمندی محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر مسئولان عراقی با غلبه بر مشکلات داخلی و امنیتی، همت زیادی برای بازسازی کشورشان داشته‌اند. به همین دلیل رقابت شدیدی بین کشورهای مختلف برای حضور در بازار عراق شکل گرفته است. عراق واردکننده بزرگ انواع کالا و خدمات از ابتدایی‌ترین نوع تا کالا و خدمات با

کشور ثروتمند عراق با توجه به قرابت‌های دینی، فرهنگی و جغرافیایی یکی از مهم‌ترین شرکای تجاری ایران است. عراق با هیچ‌کدام از همسایگان خود به‌اندازه ایران مرز مشترک ندارد. طول مرزهای خاکی و آبی مشترک یکی از مهم‌ترین مزیت‌های تجارت دو کشور است. تعدد مراکز ارتباطات و تبادلات مرزی از جمله ۸ بازارچه رسمی و نزدیکی عراق به مراکز تولید در ایران موجب شده است تا ارسال هر کالایی از دورترین نقطه ایران به عراق در مدت زمان کوتاهی صورت گیرد. محصولات تولیدی ایران با سلیقه و ذائقه عراقی‌ها همسو است. بنابراین قسمت قابل‌توجهی از کالاهای موردنیاز عراق از طریق واردات کالاهای با کیفیت و قیمت مناسب ایرانی در گروه‌های مختلف کالایی اعم از پتروشیمی و پایه نفتی، صنعت، کشاورزی و صنایع غذایی، معدن و صنایع معدنی، فرش و صنایع دستی تأمین می‌شود. صدور گاز و برق از ایران به عراق نیز تاکنون استمرار داشته است. میزان صادرات کالایی کشورمان به عراق طی پنج سال گذشته از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ به ترتیب به ارقام ۸,۹۹۱ - ۹,۰۲۷ - ۷,۴۳۱ - ۸,۹۰۱ و ۱۰,۲۳۸ میلیارد دلار رسیده است. در همین مدت واردات ایران از عراق نیز به ترتیب ارقام ۵۸ - ۱۲۸ - ۱۳۴ - ۱۱۹۶ و ۲۶۳ میلیون دلار بوده است.

امروز با عراقی مواجه هستیم که مجموع عواید حاصل از صادرات نفت خام آن در سال ۲۰۲۲ میلادی بالغ بر ۱۱۵ میلیارد دلار بوده است. با کشوری مواجه هستیم که یک بازار ۴۲ میلیونی مصرف دارد. با همه فراز و نشیب‌های امنیتی این کشور، می‌بینیم که عراق هنوز هم بازار بزرگی است. این کشور به دلیل در اختیار داشتن منابع نفتی، موقعیت فوق‌العاده مهم ترانزیتی، ظرفیت بالای کشاورزی و جذب خیل عظیمی از زوار عتبات عالیات، کشور بسیار ثروتمندی محسوب می‌شود.

فناوری بالا است. این کشور در تأمین ارز موردنیاز ایران برای واردات انواع کالا نقش بسیار مهمی دارد. بخش بزرگی از صادرات ایران به عراق مواد غذایی، محصولات کشاورزی و مصالح ساختمانی است. بازار عراق همچنین ظرفیت بالایی برای پذیرش کالاهای صنعتی و دانش‌بنیان ایران دارد. به‌منظور بهبود شرایط تجارت کشور ما با عراق، باید چند تغییر اساسی در سازوکار تجارت با این کشور صورت گیرد. اولین تغییر در تقویت امکانات و زیرساخت‌های تجاری است. از فروش درب کارخانه و تجارت پبله‌وری باید به سمت ایجاد شرکت‌های بزرگ برای تأمین و توزیع کالاهای ایرانی در عراق حرکت کنیم و همچنین ایجاد انگیزه برای تولیدکنندگان بزرگ که خودشان صادرکننده باشند. در مرحله بعدی باید به‌سرعت ظرفیت تولید و تجارت مشترک را تقویت کنیم و از طریق برگزاری نشست‌های تجارت مشترک سهم خود را در بازار عراق

کد تعرفه دارای شاخص منفعت مثبت و از نظر شاخص چگالی در حدود ۱۶۷ محصول ۰ تا ۲۰ درصد، ۶۶ محصول ۲۰ تا ۵۰ درصد و ۵۵ محصول دارای چگالی بالای ۵۵ درصد هستیم. به‌طور خلاصه از ۶۲۷ کد تعرفه HS واردات عراق تقریباً در ۳۳۹ کد، مزیتی اندک ولی در بیش از ۲۸۰ کد می‌توانیم ۲۰ تا ۵۰ درصد بازار عراق را به‌صورت بالقوه داشته باشیم.

سنوات گذشته سهم ما از بازار عراق ۷ تا ۱۷ درصد بوده و سهم فعلی کشورمان از آن بازار حدود ۱۵ درصد است. تداوم روند افزایشی تجارت کشورمان با عراق از سال‌های گذشته تاکنون، نویدبخش آینده‌ای درخشان‌تر خواهد بود. چنانچه بتوانیم حتی نیمی از ظرفیت‌های بالقوه صادراتی را به‌الفعل تبدیل کنیم، قطعاً می‌توانیم در کمترین میزان، ۲۱ درصد از بازار عراق را به دست آوریم. عبور از هدف صادرات ۱۰ میلیارد دلاری امسال و رسیدن به چشم‌انداز ۲۰ میلیارد دلاری در میان‌مدت البته با تراز تجاری دوجانبه و نه صرفاً صادرات ما به عراق، حتماً امکان‌پذیر خواهد بود. ♦♦

عراق واردکننده بزرگ انواع کالا و خدمات از ابتدایی‌ترین نوع تا کالا و خدمات با فناوری بالا است. این کشور در تأمین ارز موردنیاز ایران برای واردات انواع کالا نقش بسیار مهمی دارد. بخش بزرگی از صادرات ایران به عراق مواد غذایی، محصولات کشاورزی و مصالح ساختمانی است. بازار عراق همچنین ظرفیت بالایی برای پذیرش کالاهای صنعتی و دانش‌بنیان ایران دارد.

تحلیل بازار عراق و چشم‌انداز آن نشان می‌دهد که این کشور در بیش از ۶۲۷ کد تعرفه چهاررقمی HS واردات دارد. بررسی شاخص‌های امروزی که تعیین‌کننده میزان شانس ورود به یک بازار است، نشان‌دهنده این مطلب است که کالاهای کشورمان در بیش از ۵۰ درصد از واردات عراق از جمله در شاخص‌های چگالی، منفعت و پیچیدگی مزیت دارند. به‌عنوان مثال در ۳۶۸ کد تعرفه HS که عراقی‌ها واردات انجام می‌دهند، دارای شاخص پیچیدگی، در ۳۸۸

تثبیت نماییم. حضور ما در بازار عراق باید پایدار شود و به سمت پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک و حتی تولید در مقصد حرکت کنیم.

توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی و حضور در زیرساخت‌های پیمانکاری در حوزه‌های مختلف عراق، امضای موافقت‌نامه‌های دوجانبه مثل موافقت‌نامه جامع استاندارد و حمل‌ونقل از جمله موضوعاتی است که در توسعه تجارت دو کشور یقیناً مؤثر خواهد بود.

وقتی بیش از ۹۰ درصد تراز تجاری به نفع ایران مثبت است، قاعدتاً کشور مقابل دلیلی برای امضای توافق‌نامه تجارت آزاد یا ترجیحی ندارد. باید با عراق به سطحی از تراز تجاری برسیم که خلق مزیت رقابتی کرده و موافقت‌نامه تجارت آزاد با عراق را امضا کنیم. همگام با برنامه‌ریزی برای توسعه صادرات به عراق از بستر این کشور برای افزایش واردات هم استفاده کنیم تا تراز تجاری به حدی برسد که عراقی‌ها انگیزه امضای موافقت‌نامه تجارت آزاد را داشته باشند.

